

Asia Valokuva, taideteos

Hakija A

Annettu 14.4.1993

Tiivistelmä *Taideteos oli keskeisenä aiheena Yliopistolehdessä julkaistussa valokuvassa. Valokuvan käyttäminen edellytti tekijänoikeuslain 2 §:n mukaisesti taideteoksen tekijän tai hänen oikeudenhaltijansa lupaa.*

SELOSTUS ASIASTA

A:n yliopisto, jäljempänä hakija on pyytänyt 5.1.1993 päivätyllä kirjeellä tekijänoikeusneuvoston lausuntoa siitä, edellyttikö yliopiston B-lehdessä julkaistu kuva, jossa näkyy yliopiston sisätiloissa oleva kuvanveistäjä C:n reliefi, tekijän lupaa tai aiheuttiko kuva tekijänoikeuslain mukaisen korvausvelvollisuuden. Samalla pyydetään lausuntoa siitä, pitääkö tekijänoikeusneuvosto korvausvaatimusta kohtuullisena.

B -lehti on 12.4.1991 ilmestyneessä numerossaan 10/91 sivulla 8 yliopisto-opetuksen laatua käsittelevän kirjoituksen kuvituksessa käyttänyt sisätilänäköä yliopiston päärakennuksen lämpiöstä. Kuvassa näkyy kokonaisuutena myös kuvanveistäjä C:n reliefi, joka tuhoutui jatkosodan pommituksissa ja koottiin uudelleen myöhemmin.

Kuvasto ry, jäljempänä Kuvasto, on C:n perikunnan toimeksiannosta lähettänyt B -lehdelle 280 markan laskun kyseisen teoksen reprodusoinnista. B -lehti ei ole ollut halukas laskua maksamaan, vaan on katsonut, ettei mainitun valokuvan julkaiseminen lehdessä ole edellyttänyt lupaa tai korvauksen maksamista.

Hakijan käsityksen mukaan Kuvaston olisi tullut ottaa huomioon korvausasiassa se, että C:n reliefi ei enää ole itsenäinen taideteos, vaan osa yliopiston vanhan päärakennuksen miljööstä. Rakennus ja taideteos kärsivät pahoja vaurioita vuoden 1944 pommituksissa ja teos uudelleen koottuna on enemmänkin historiallinen symboli, jota onkin käytetty useissa sotaa koskevissa teoksissa kuvituksena. Samaa käsitystä tukee myös se, että C on tehnyt uudelleen saman teoksen yliopiston juhlasaliin.

Yliopiston juhlasalin aula- ja lämpiötilat ovat yleisölle päivittäin avoinna ja muodostavat tunnetun julkisen tilan. Hakijan mukaan on harkinnan ar-

voista, onko teos niin julkisella paikalla, että se voitaisiin katsoa vapaasti kuvattavaksi. Toisaalta edellä mainittu historiallinen tausta on liittännyt teoksen niin elimelliseksi rakennuksen osaksi, että kun lisäksi kuvassa on kysymys enemmänkin sisätilänäköymästä, voisi ajatella kyseessä olevan tekijänoikeuslain 25 §:n 3 momentin mukaisen rakennuskuvan.

A:n yliopiston taideteokset kuuluvat yliopiston taidekokoelmaan, jota hoitaa yliopiston museo. Lisäksi yliopistossa on samassa rakennuksessa taidehistorian laitos, joka käyttää näitä teoksia myös tutkimuksessa ja opetuksessa.

Kuvaston vastine

Tekijänoikeusneuvosto on varannut tilaisuuden Kuvastolle vastineen antamiseen.

Kuvasto katsoo, että lausuntopyynnön tarkoittamasta kuvasta voidaan selvästi havaita, ettei valokuva esitä tekijänoikeuslain 25 §:n 3 momentissa tarkoitettua "rakennusta". Valokuvan pääaihe on C:n reliefi eikä rakennus. Väite siitä, että tekijän lupaa ei tarvittaisi taideteoksen kuvaamiseen osana rakennuksen miljöötä, ei perustu tekijänoikeuslakiin.

Lausuntopyynnön mukaan reliefi on sijoitettu julkiseen tilaan, mistä syystä teos olisi vapaasti kuvattavissa. Kuitenkin tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentin mukaan pysyvästi ulkosalle julkiselle paikalle tai sen välittömään läheisyyteen sijoitetun taideteoksen saa vapaasti kuvata. Kuvaston mukaan taideteos ei ole kyseisessä tapauksessa sijoitettu ulkosalle julkiselle paikalle tai sen välittömään läheisyyteen, eikä tekijänoikeuslain 25 §:n 2 momentti ole siten sovellettavissa.

Kuvaston mukaan käsillä olevaan tapaukseen voidaan soveltaa tekijänoikeusneuvoston lausunnossa 1991:3 ilmaistuja periaatteita.

TEKIJÄNOIKEUSNEUVOSTON LAUSUNTO

Tekijänoikeusneuvosto on käsitellyt lausuntopyynnön ja esittää lausuntoon seuraavan.

Tekijänoikeuslain (404/61) 1 §:n mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen on tekijänoikeus teokseen. Laissa on esimerkkituettelo suojattavista teostyypeistä. Tekijänoikeuslaissa käytetyn terminologian mukaan taideteoksia ovat kuvataiteen, rakennustaiteen, taidenäyttely- ja taideteollisuuden tuotteet.

Lain 2 §:n mukaan tekijänoikeus tuottaa tietyin lain 2 luvussa mainituin rajoituksin yksinomaisen oikeuden määrätä teoksesta valmistamalla siitä kappaleita ja saattamalla se yleisön saataviin. Taideteoksen kappaleen valmistamista on esimerkiksi kuvataiteen teoksen kaikenlainen reproduointi esimerkiksi valokuvaamalla, valokopioimalla tai muilla reprograafisilla menetelmillä.

Kun valokuvassa näkyy taideteos, voi olla ongelmallista ratkaista, milloin kysymys on tekijän yksinoikeuteen kuuluvasta oikeudesta määrätä taideteoksen kappaleen valmistamisesta ja milloin kysymys ei ole taideteoksen toisintamisesta tekijänoikeudellisessa mielessä.

Tekijänoikeuslaki pohjautuu yhteispohjoismaiseen lainvalmistelutyöhön. Niinpä johtoa Suomen tekijänoikeuslain valmistelutöiden vaietessa voidaan hakea Ruotsin tekijänoikeuslain erittäin seikkaperäisistä valmistelutöistä. Suomen ja Ruotsin tekijänoikeuslakien säännökset vastaavat toisiinsa. Ruotsin tekijänoikeuslain valmistelutöissä on pohdittu kysymystä milloin taideteoksen toisintaminen on relevanttia tekijänoikeudellisessa mielessä, ja siinä todetaan, että taideteoksesta otettua kuvaa voidaan pitää periaatteessa taideteoksen kappaleena, vaikka taideteos on osana suurempaa kokonaisuutta. Esimerkkinä mainitaan julkisella paikalla oleva veistos, joka näkyy paikasta otetussa kuvassa. Asian luonteeseen kuitenkin kuuluu, että taustalla näkyvää taideteosta tai muutoin epäolennaisena osana kuvassa olevaa taideteosta ei voida pitää taideteoksen kappaleena. Sisätilat, joissa on useita taideteoksia, voidaan siten pääsääntöisesti valokuvata tai filmata ilman tekijän lupaa (Prop. 1960:17 s. 61).

Tekijän yksinoikeuksia on rajoitettu lain 2 luvussa. Rajoitussäännösten soveltamisen edellytyksenä on, että teos on joko julkistettu tai julkaistu. Lain 8 §:n mukaan teos katsotaan julkistetuksi, kun se luvallisesti on saatettu yleisön saataviin. Kuvataiteen teos on julkistettu, kun se on tekijän tai teoskappaleen omistajan luvalla esimerkiksi ollut esillä näyttelyssä. Julkaistuksi teos katsotaan, kun sen kappaleita tekijän suostumuksella on saatettu kauppaan tai muutoin levitetty yleisön keskuuteen. Esimerkkinä on maalaus, josta on monistettu julisteita ja niitä on levitetty yleisön keskuuteen tekijänsä luvalla.

Lain 25 §:n 1 momentin 1 lauseessa säädetään taideteoksen levitys- ja näyttämisoikeuksien raukeamisesta. Sitten kun tekijä on luovuttanut toiselle kappaleen taideteoksesta tai teos on julkaistu, saadaan luovutettu kappale tai kappaleet, jotka julkaiseminen käsittää, edelleen levittää sekä teosta näyttää julkisesti.

Lain 25 §:n 1 momentin 2 lauseen mukaan teos on myös lupa sisällyttää elokuvaan tai televisioesitykseen, jos toisintamisella on elokuvassa tai esityksessä toisarvoinen merkitys. Säännös lisättiin tekijänoikeuslakiin vasta hallituksen esityksessä eikä sitä perustella lain valmistelutöissä. Ruotsin tekijänoikeuslain valmistelutöissä pohditaan tekijänoikeuslain 25

§:n 1 momenttia, joka on saman sisältöinen kuin Suomen tekijänoikeuslain 25 §:n 1 momentti. Ruotsin hallituksen esityksen perusteluissa katsottiin tarpeelliseksi täydentää säännöstä siten, että taideteos voidaan kuvata nauhoitettaessa elokuvaa tai televisio-ohjelmaa, kun toisintaminen on toisarvoisessa merkityksessä suhteessa elokuvan tai ohjelman sisältöön. Samalla huomautettiin, että ongelma on todellinen ainoastaan, jos nauhoittamiseen sisältyy kappaleen valmistamista tekijänoikeudellisessa mielessä. Kuten 2 §:n yhteydessä todettiin näin ei ole asia, jos sisätiloja valokuvattaessa tai filmatessa huoneessa oleva taideteos toisinnetaan ainoastaan vähemmän tärkeänä seikkana kuvassa (Prop. 1960:17 s. 167).

Lain 25 §:n 2 momentin 2 lauseen mukaan taideteoksen kuvaaminen on muutoinkin sallittua, milloin teos on pysyvästi sijoitettu ulkosalle julkiselle paikalle tai sen välittömään läheisyyteen. Lain 25 §:n 3 momentin mukaan rakennuksen saa vapaasti kuvata.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa, että tekijänoikeuslain 2 §:n mukaisesti kappaleen valmistamiseen tarvitaan tekijän lupa, jos taideteoksesta on otettu kuva siten, että taideteos on joko pääaihe tai keskeinen aihe kuvassa. Lupaa ei tarvita, jos taideteos on kuvan taustalla tai se muodostaa epäolennaisen osan kuvaa, koska tällöin ei ole kysymys lain 2 §:n mukaisesta kappaleen valmistamisesta. Myös kuvan kokonaisvaikutelmalla ja käyttötarkoituksella on vaikutusta arvioitaessa valokuvassa näkyvän taideteoksen keskeisyyttä tai epäolennaisuutta. Esimerkiksi julkisissa tiloissa vakio paikallaan olevan taideteoksen osuus tiloissa pidetystä tilaisuudesta otetussa kuvassa täytyy olla hyvin merkittävä, jotta taideteosta voidaan pitää kuvan keskeisenä aiheena. Taideteoksen osuus mainos- tai markkinointikuvassa ja lavastetussa kuvakokonaisuudessa on arvioitava erikseen. Esimerkiksi henkilöä kuvattaessa kodin seinällä näkyvät taideteokset eivät yleensä ole keskeisenä aiheena kuvassa. Taideteoksen osuus kuvassa on arvioitava yksittäistapauksittain.

B -lehden numerossa 10/91 sivulla 8 on värivalokuva A:n yliopiston päärakennuksen lämpiöstä. Kuvassa näkyy kokonaisena lämpiötiloihin pysyvästi sijoitettu vuoden 1944 pommituksissa pahasti vaurioitunut kuvanveistäjä C:n reliefi. Reliefi näkyy kuvassa suhteellisen suurena. Kuva ei liity yliopiston lämpiötiloissa pidettävään tilaisuuteen. Kuvaa on käytetty A:n yliopiston tiedotuslehdessä, jota jaetaan ilmaiseksi pääasiassa henkilökunnalle ja opiskelijoille. B -lehden numero 10/91 painos oli 14 100 kappaletta.

Tekijänoikeusneuvosto toteaa aluksi, että reliefin vaurioituminen pommituksissa sekä sen uudelleen kokoaminen ja siirtäminen juhlasalista päärakennuksen lämpiöön ei ole voinut merkitä C:n tekijänoikeuden raukeamista. Merkitystä ei myöskään ole sillä, että C on tehnyt juhlasaliin uuden samanlaisen teoksen. Mitä tulee B -lehdessä julkaistuun kuvaan, niin tekijänoikeusneuvosto toteaa, että taideteos on keskeisenä aiheena kuvas-

sa. Täten kyseisen kuvan käyttäminen edellyttää tekijänoikeuslain 2 §:n mukaisesti taideteoksen tekijän tai hänen oikeudenhaltijansa lupaa.

Käsiteltävässä tapauksessa tekijänoikeutta rajoittavista säännöksistä voi kysymykseen tulla lähinnä lain 25 §:n 2 momentin 2 lause ja 3 momentti. Tekijänoikeusneuvosto katsoo, että lausuntopyyntöön kohteena oleva kuva, jossa näkyy julkiseen sisätilaan pysyvästi sijoitettu C:n reliefi, ei kuulu pykälän 2 momentin 2 lauseen soveltamisalaan. Edelleen tekijänoikeusneuvosto toteaa, että vaikka pykälän 3 momentin oikeus vapaasti kuvata rakennus käsittää rakennuksen sekä sisä- että ulkopuolen, ei reliefiä ole kuvattu rakennuksen osana.

Tekijänoikeuslaissa ei ole säännöksiä tekijänoikeuden luovutuksesta maksettavasta korvauksesta, vaan korvauksen suuruus on osapuolten vapaasti sovittavissa. Tekijänoikeusneuvosto ei ota kantaa Kuvaston korvausvaatimuksen kohtuullisuuteen.

Eriävä mielipide

Jäsenet Matti Anderzén ja Börje Söderholm

B -lehden yliopisto-opetuksen laatua käsittelevässä artikkelissa on kuvituksena käytetty A:n yliopiston kuuluisaa lämpiötä koskevaa valokuvaa. Valokuvalla on haluttu osoittaa yliopistomaailmaa yleensä sekä sen ovis- sa kulkevaa opiskelijaa. C:n reliefi on osa tämän julkisen rakennuksen ja lämpiön miljööä. Reliefi ei mitenkään liity kirjoitukseen, vaan on kuvassa mukana sen vuoksi, että tätä tunnettua julkista tilaa – joka yliopistotilana on kuvauksen pääkohde – on vaikea kuvata ilman että reliefi jossain muodossa näkyisi. Sellaisen tilanteen syntyminen, jossa valokuvaaja perusteettomia kustannuksia välttääkseen joutuisi keinotekoisesti hakemaan interiörökuvauksissa huonompia kuvakulmia, olisi mielestämme absurdi teetti.

Tämän kuvan käyttäminen tässä tarkoituksessa ei edellytä tekijänoikeuslain 2 §:n mukaisesti tekijän tai hänen oikeudenhaltijansa lupaa.